

Les millors obres de les lletres gironines (63)

Sortosament les cròniques radiofòniques de Josep Fontbernat han perviscut perquè les escrivia i els originals són a l'arxiu gironí INSPA. Un centenar s'han publicat i vint anys després una segona antologia, més breu, amb el mateix títol tot i ser de contingut diferent. Avui són llibres de rarsa bibliogràfica. Són l'evidència de la feina de Josep Fontbernat en aquesta labor que tot explicant el país que l'acollí assolí popularitat i feu que els seus oients estí-messin Andorra perquè l'amor també és encomanadís i explicant i fent conèixer era el primer pas. El programa *Glossari Andorra* nasqué el 20 de juliol del 1959, quan la ràdio en català encara estava prohibida, fins que aparegué *L'hora de Catalunya* d'Emili Casademont. Aquest periodista figurenc i gran amic seu fou un dels primers biògrafs (2008).

Arrelat a Andorra des del 1952, s'hi vinculà molt intensament. La Diputació de Girona edita un aplec de documents, imatges i dades (2006) amb el títol que era el nom del protagonista, pròleg de Montserrat Vayreda i textos d'amics i estudiosos de força interès. Inclou també dues gloses. La dedicada a Joaquim Serra i la Cobla la Principal de la Bisbal a les Valls d'Andorra (17 de novembre de 1977) i la de Sant Andreu d'Andorra i d'Estanyol (30 de novembre de 1967).

El programa radiofònic *Glossari andorrà* és periodisme costumista, amb descripcions, records, vivències, una visió del món per a ser dita a les emissores d'Andorra. La seva qualitat fa que bé és mereixi una monografia, àdhuc una tesi doctoral que en comentés continguts, recepció amb detall del que significà per la seva preparació i bons resultats. El material de treball bàsic hi és. A Girona hi ha conservats els originals en paper, la relació de dates d'emissió, correspondència... i als arxius andorrans les bobines originals. El programa fou seguit a més de terres andorranes per allà on arribaven les ones, del Rosselló a les comarques catalanes del nord del país i fins les Illes Balears. Àdhuc als exiliats, gràcies a l'ona curta, d'Amèrica.

Per l'extensa duració fou una alenada d'aire fresc enmig del l'estupa -com he escoltat a l'Empordà els anys vuitanta, de la grisor franquista-. Era com el programa *L'hora catalana* de Dolors Bargalló a les terres de l'exili americà o els programes de Jorge Marín a la BBC, una tramuntana per als franquistes tot i ser innocu políticament. Eren evidència d'una realitat que vivia.

Fontbernat en aquestes cròniques, malauradament poc conegudes, retrata una Andorra quotidiana, on hi batega l'ànima del dia a dia, i, sense semblar important o transcendent, igual que la prosa de Josep Pla o de Joaquim Ruyra, ens mostra la vida tal com és i esdevé així permanent.

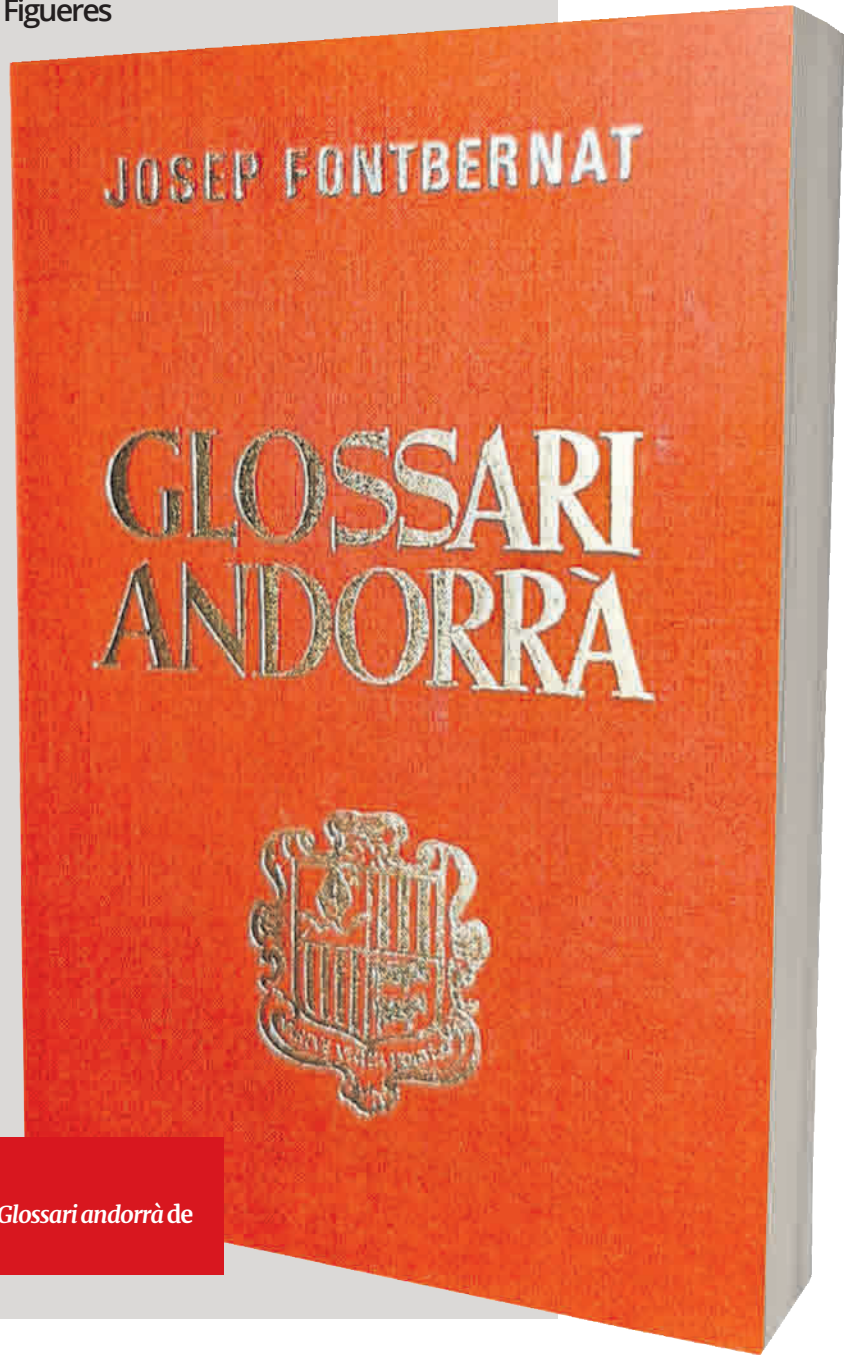
Josep M. Casasús, en un text que publicà a *Cultura* i reproduí a *Periodisme català que ha fet història* (1996), el compara amb Joan Alavedra amb el *El fet del dia* a Barce-

Glossari andorrà

Josep Fontbernat, llegenda d'una època, va cercar refugi a Andorra el 1952. Hi deixà una molt notable petjada per la seva labor musical i periodística. Creació de corals, concerts i gairebé dos milers de cròniques radiofòniques en una quinzena d'anys en són testimoni, des de la primera del 20 de juliol del 1959. Una de les obres més boniques de la literatura catalana efimera: la radiofònica, tan difícil de preservar tanmateix.

Un retrat d'Andorra des de les cròniques radiofòniques

 Josep Maria Figueres

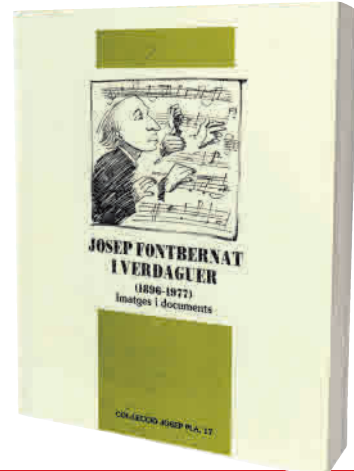
1966
Primera edició del *Glossari andorrà* de Josep Fontbernat.

lona, i fa una relació de les seves moltes virtuts: «Descobrien als andorrans caires amagats o inadvertisits del seu mateix país i de la seva pròpia experiència, donaven als oients forans notícia d'una terra i unes gents desconegudes o mal conegudes, i contribuïren a la renovació i a la vigoria de la llengua catalana com a parla periodística radiofònica en un temps en què l'idioma català era totalment bandejat dels mitjans de comunicació de masses de la resta de terres catalanes». Per la seva banda, Albert Manent explica a *Papers de Recerca Històrica* (2004) la visió del món andorrà que feu Fontbernat gràcies a les gloses que eren una particular exposició del quotidià i que feu el programa molt seguit.

El llibre inicial, amb les cent cròniques que va antologar el mateix Fontbernat, aparegué el 1966. És un fill del programa radiofònic de Sud Ràdio i després en altres emissores del país veí. Sergi Mas des d'*Andorra diari* li dedicà el 2023 dos sentits articles on remarca aquesta idea de l'amor encomanadís. El programa era escrit per Fontbernat i llegit per Pere Nin, a qui dedicà el pròleg del llibre. Alguna tan-

mateix les va llegir, amb veu trèmula, el mateix autor. Li diu: «Molt estimat amic: Avui fa sis anys, dia per dia, que la vostra veu va llançar el *Glossari andorrà* per dalt les antenes de les Valls d'Andorra. (...) Fóreu vós, estimat Pere Nin, qui, tot seguit després de les primeres mesures del *Juny* de Garreta, vàreu llançar el crit de *Glossari andorrà* d'en Josep. I en Josep era jo, al costat vostre, encantat i emocionat de constatar que la meua pobra prosa es transformava en quelcom de bonic, de cantador, com si fos una cançó, un himne, una pregària».

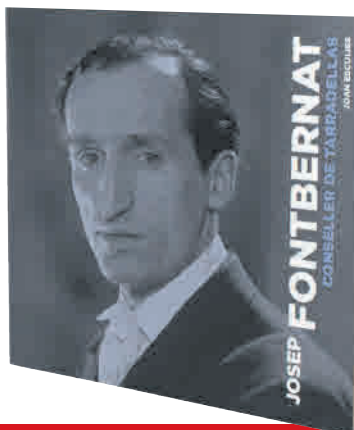
Cal dir tanmateix que les influències franco-espanyoles i la tebior dels polítics d'aleshores, perjudicava el contingut. Fontbernat s'autocensurava. A vegades diu, recull Esculies, que per alguna vegada per esmentar simplement «Catalunya» li tallaven. El programa, a diferència d'altres que també feu, més centrat en antologia de textos de lletres i comentarís apolítics, era vist amb recel per les autoritats franquistes i amb simpatia pel poble ras. Fins i tot patí dificultats d'emissió, alguna suspensió, no cobrava just per fer-lo i la salut el priva a la fi de seguir. No deixa de ser una petita grandesa mantenir-lo tants anys i ser un el primer en català després de l'apagada

2006
Edició d'homenatge a Fontbernat de la Diputació de Girona.

2017
Edició antològica per l'Ajuntament d'Anglès.

2017
Biografia de Josep Fontbernat de Joan Esculies (Fundació Josep Irla).

«Es tracta del retorn dels ramats que han anat a passar l'estiu a la muntanya. Per la llana blanca i fina ja es veu que l'estada els ha provat. Els nostres pasturatges són abundants i frescos i se'n han aprofitat fins al darrer moment. Però els nostres pastors són prudents, com tota la gent de muntanya, i han conduït els ramats a la vall abans que els primers freds i les primeres borru-fes arribin... Si tothom fos previsor com ho són els pastors, el món aniria com una seda.

És durant la nit passada que m'ha despertat. Primerament he sentit una mena de remor que feien unes campanetes. He tingut la sensació que somiava en un tritlleig de festa major. Però de seguida m'he donat que les festes majors són passades i que durant la nit les campanes dormen. Sobre-tot les petites, que són com si diguéssim les filles de les campanes grosses. He parat millor l'orella i he sentit de seguida el magnífic cor d'esquellerincs d'un ramat que passava per sota casa meua.

Quin espectacle en aquella hora de la nit...! Dos gossots petits com un cop de puny anaven amunt i avall posant ordre a la impressionant comitiva i donant pressa als corders que s'entretenien o que volien reposar una mica. I enmig del concert de campanetes -n'hi havia de totes les veus: greus i agudes- es sentien les exclamacions i la xerradissa de les bestioles que segurament desitjaven d'arribar al l'estable.

Dos pastors dirigien les operacions. L'un anava davant del ramat amb un bastó llarg, com aquells que porten els que menen una carreta de bous. Del meu balcó estant l'he vist amb una gran majestat, seriós, com si representés un paper important d'aquesta mena de pessebre que caminava pel mig del carrer. Millor dit, que ocupava tota l'amplada de la carretera. L'altre pastor tancava la marxa. Aquest ja tenia l'aire més

Un fragment El pas dels ramats, símbol del temps esvaït

Josep Fontbernat retrata l'Andorra d'ahir, la que van veure Valentí Almirall, Lluís Capdevila o Norbert Orobítg. És un cronista excel·lent i serien, de ser editades totes, el testimoni d'una època periclitada que gràcies al verb perviu. Situarien Andorra en la literatura costumista catalana de primera. Aquesta, la número 61 del llibre, fou llegida el 25 de setembre de 1959 i va dedicada a Julià Gual, escriptor i polític també exiliat. La presentem íntegra i duu el títol d' «El retorn».

pastoral, més romàntic. Donava ordres als gossos que immediatament eren complides i executades, sense dubtes de cap mena, sense discussions. Aquest pastor portava arrapat al coll un anyell que devia tenir pocs dies. Quina enveja li tindrien, si el veïessin, les elegants que no podien portar una pell viva d'aquesta qualitat...! Però en aquella hora les elegants, com les campanes també, dormen. Oh, el pastor anava encara més carregat, portava als braços dos anyellets

que segurament havien nascut pel camí, tant i tant eren petits i buscaven la calor de l'home ja que havien perdut la de la mare.

I de mica en mica el ramat s'ha allunyat amb una remor de faldilles de seda, com si una bufada de vent fes bellugar les fulles que han estat malmenades pels oratges de l'estiu. Les veus agudes i greus dels esquellerincs s'han transformat en una xerradissa, com si els corders fessin confidències a les ovelles perquè els anyells no se n'assabentessin. Ara la seva vida no serà tan lliure. No podran donar-se cita en llocs apartats o solitaris per dir-se coses.

Del meu balcó estant els he sentit parlar amb el seu llenguatge de corder que és si fa no fa com el nostre. L'un deia al seu veí: 'A mi, aquest hivern m'han llogat per a figurar al Pessebre d'Engordany. El meu paper és senzill i no em cansaré gaire, perquè és una pastora qui em portarà a coll. Fins i tot m'han dit que aquesta pastora és una de les noies més maques de les Escaldes.' L'altre, el pobre, té por d'ésser la víctima de la seva golafreria de l'estiu. No es veia mai tip d'aquella herba que tenia tots els gustos. I com és natural, de seguida li han tirat l'ull els camisseres que van a la saga dels menjars fins. 'El que em sap més greu, ha dit al corder *vedette* del pessebre, és que seré menjat pels que vindran a aplaudir-te a tu.'

Què hi farem! La vida dels corders és com la nostra. Té els seus alts i baixos i sempre correm el perill d'ésser menjats d'una manera o altre. Mentre em feia aquestes reflexions m'ha semblat que l'alba ja apuntava a les muntanyes d'Encamp del costat de Sant Miquel d'Engolaster. Han caigut quatre gotes per saludar la Mare de Déu de la mercè i el silenci era de retorn. El retorn, aquest mot tan curt, tan ple de conseqüències. Potser és el mot que porta en si mateix més passió, més recança i més esperança.»

Josep Fontbernat, escriptor, músic i polític sempre en moviment

Nascut a l'Estanyol, a Bescanó (1896), i mort a Andorra la Vella (1977), Josep Fontbernat Verdaguier esdevingué pel seu caràcter agradable, la capacitat de treball i, especialment, la situació d'activisme i comunicació, el que se'n deia fa mig segle «do de gents» i avui empatia, una de les personalitats més engrescadores, com Esteve Albert, Lluís Capdevila, Norbert Orobítg o Andreu Claret, personatges que han esdevingut llegenda. Patriota del morro fort, participà en els fets de Prats de Molló (1926) i amb la Generalitat republicana diputat per ERC, era d'Estat Català i amb gran amistat amb Francesc Macià. Durant la guerra, amb

Lluís Companys fou el director general de radiodifusió.

Assolí una gran popularitat amb la creació de corals a Catalunya i Andorra. També en terres franceses que conegué bé gràcies als seus dos llargs exilis, de 1918 a 1930 i de 1939 a 1977. Va viure, doncs, més temps a l'exili que a casa. De les corals remarcuem l'Orfeó Canigó, i la de Llevant, ambdues a Barcelona. A les terres de Catalunya Nord i Occitània creà el Cor Català a Perpinyà i la coral Déodat de Séverac a Tolosa de Llenguadoc, també la Coral Occitana i la coral Bourrée d'Auvergne ambdues a París. La més coneguda fou Els Cent Homes amb

la qual, amb llibres i concerts inclosos, arriba a la màxima popularitat. A Andorra va fundar els Cors Andorrans.

Assolí com a articulista també predicament amb articles a *La Humanitat*, *Vu*, *La Rambla*, premsa andorrana, etc. que han estat ben estudiats per Joan Esculies, autor d'una biografia consultable al web de la Fundació Josep Irla en la col·lecció de biografies de dirigents i destacats militants d'Esquerra.

La família conservà l'arxiu i el vengué el 1999 a la Diputació de Girona. Un conjunt de fotografies, correspondència -per exemple amb Josep Tarradellas o Pau Casals entre altres-, etc. tot un ric material sobre la història musical i cultural de l'exili català. Les seves despulls, per iniciativa de Pius Pujades, aleshores director del *Punt Diari*, foren portades d'Andorra a Anglès, ciutat on passà l'adolescència.